

سۇئال

ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ھەق - ھۇقۇقلىرى نېمىلەردىن ئىبارەت؟، ئىسلامنىڭ ئالتۇن دەۋرىدىن باشلاپ (ھىجرىيە سەككىزىنچى ئەسىردىن ئون ئىككىنچى ئەسىرگىچە) ئاياللاردا قانداق ئۆزگىرىشلەر بولدى ۋە قانداق ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كەلدى؟. بۇ ھەقتە چۈشەنچە بېرىشىڭلارنى سورايمەن.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل مەدھىيىلەر ئالەملەرنىڭ رەببى بولغان ئاللاھقا خاستۇر، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىغا ۋە قىيامەتكىچە ئۇلارغا ئەگەشكەن كىشىلەرگە ئاللاھنىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

بىرىنچى: ئىسلام ئاياللارنى ئالاھىدە ئىززەت - ئىكرام قىلدى، ئائىلىق ئېتىبارى بىلەن ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشنى ۋاجىپ قىلدى. ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىنىڭ جۈملىسىدىن قىلدى. جەننەتنىڭ ئانىسى ئايىغى ئاستىدا ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بەردى. (يەنى جەننەتكە بارىدىغان ئەڭ يېقىن يول ئانىنىڭ تەرىپىدىن بولىدۇ) ئۇنى قاقشىتىشنى ھەتتا ئۇھ دېگەندەك سۆزلەرنى قىلىش ئارقىلىق ئۇنى غەزەپلەندۈرۈشنى ھارام قىلدى. ئانىنىڭ ھەققىنى ئاتىنىڭ ھەققىدىن كاتتا قىلدى، ياشانغاندا ۋە ئاجىزلىشىپ قالغاندا ئۇنىڭغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشنى تەكىتلىدى. بۇنىڭ ھەممىسى قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدە بايان قىلىندى.

بۇنىڭدىن جۈملىسىدىن: ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا** تەرجىمىسى: «بىز ئىنساننى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق» [سۇرە ئەھقاپ 15 - ئايەت].

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا** **إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٍّ وَلَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا** **وَإِخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا** تەرجىمىسى: «پەرۋەردىگارنىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگە ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئانىڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى. ئۇلارنىڭ بىرى، يا ئىككىلىسى سېنىڭ قول ئاستىڭدا بولۇپ ياشىنىپ قالسا، ئۇلارغا، ئوھوي! دېمىگىن (يەنى مالاللىقنى بىلدۈرىدىغان شۇنچىلىك سۆزنىمۇ قىلمىغىن). ئۇلارنى دۈشكەللىمىگىن، ئۇلارغا ھۆرمەت بىلەن يۇمشاق سۆز قىلغىن، ئۇلارغا كامالىي مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن ۋە: «ئى پەرۋەردىگارم! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيەلىگىنىدەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن» دېگىن. [سۇرە ئىسرا 23-24 - ئايەتلەر].

لېكىن ئەر ئائىلىگە خىراجەت قىلىش، ئىشلىرىنى ئىدارە قىلىش قاتارلىق ئىشلاردا دەرىجە جەھەتتە ئايالدىن زىيادە بولىدۇ. ئىسلام يەنە ئايالىغا ياخشى مۇئامىلە قىلغانلارنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى بولىدىغانلىقىنى بايان قىلدى. ئەرنىڭ ئايالىنىڭ رازىلىقىسىز ئۇنىڭ مېلىنى ئېلىۋېلىشنى ھارام قىلدى. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ** تەرجىمىسى: «ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە تىرىكچىلىك قىلىڭلار» [سۈرە نىسا 19-ئايەت].

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ** تەرجىمىسى: «ئاياللىرى ئۈستىدە ئەرلەرنىڭ ھەقىقىي بولغىنىدەك، ئەرلىرى ئۈستىدە ئاياللارنىڭمۇ ھەقىقىي بار (يەنى ئاياللار مۇۋاپىق دەرىجىدە ھوقۇقتىن بەھرىمەن بولۇشى كېرەك، مۇۋاپىق دەرىجىدە مەجبۇرىيەتمۇ ئۆتىشى كېرەك). (ئاياللارغا مەھرى بېرىش ۋە ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى قامداش مەجبۇرىيەتلىرى ئەرلەرگە يۈكلەنگەنلىكتىن) ئەرلەر ئاياللاردىن بىر دەرىجە ئارتۇقلۇققا ئىگە. ئاللاھ غالىبتۇر. ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇ» [سۈرە بەقەرە 228-ئايەت].

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئاياللارغا ياخشىلىقنى تەۋسىيە قىلىڭلار، دېدى». [بۇخارى رىۋايىتى 3331-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 1468-ھەدىس].

يەنە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىڭلار ئائىلىسىگە ياخشى مۇئامىلىدە بولغانلىرىڭلاردۇر، مەن ئائىلىگە مۇئامىلە قىلىشتا سىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىڭلار». [تىرمىزى رىۋايىتى 3895-ھەدىس. ئىبنى ماجە رىۋايىتى 1977-ھەدىس. شەيخ ئەلبانى سەھىھ دەپ تىرمىزىنىڭ سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمىدا كەلتۈرگەن].

ئىسلام ئايالنى قىز دەپ ئىززەت قىلدى، ئۇنى بىلىم ئىلىشقا رىغبەتلەندۈردى. قىزلارنى تەربىيەلەشتە كاتتا ئەجىر-ساۋاپ ۋەدە قىلدى. بۇنىڭ دەلىلى: بۇ ھەقتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «كىمكى ئىككى قىزنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرسە قىيامەت كۈنى ئۇ كىشى مەن بىلەن مۇشۇنداق يېقىن بولىدۇ دەپ بارماقلىرىنى بىر-بىرىگە قاتتى». [مۇسلىم رىۋايىتى 2631-ھەدىس].

ئۇقبە ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: «كىمكى ئۈچ قىزى بولسا، سەۋر قىلىپ ئۇلارنى تەربىيە قىلسا، كىيىم-كېچەك، يىمەك-ئېچمەكلىرىنى تەييار قىلىپ، خىراجەت قىلىپ بەرسە، ئۇلار قىيامەت كۈنىدە ئاتا-ئانىسىغا ئوتتىن پەردە-توساق بولىدۇ». [ئىبنى ماجە رىۋايىتى 3669-ھەدىس. شەيخ ئەلبانى سەھىھ دەپ ئىبنى ماجەنىڭ سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمىدا كەلتۈرگەن].

ئىسلام ئايالنى ھەدە-سېڭىل، ھامما-ھامماچا جەھەتتىن ئىززەت ئىكرام قىلدى، سىلە-رەھىم قىلىشقا بۇيرىدى، ئۇنىڭغا رىغبەتلەندۈردى. نۇرغۇن ئايەت-ھەدىسلەردە سىلە-رەھىمنى ئۈزۈشنى ھارام قىلدى. بۇ توغرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئى ئىنسانلار! سالامنى ئاشكارا قىلىڭلار، يېمەككە ئېھتىياجلىق بولغانلارغا يېمەك بېرىڭلار، سىلە-رەھىمنى ئۇلاڭلار، كېچىدە كىشىلەر ئۇخلاۋاتقاندا ناماز ئوقۇڭلار، تىنچ-سالامەت جەننەتكە كېرىسىلەر». [ئىبنى ماجە رىۋايىتى 3251-ھەدىس. شەيخ ئەلبانى سەھىھ دەپ ئىبنى ماجەنىڭ سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمىدا كەلتۈرگەن].

يەنە بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: كىمكى سىلە-رەھىمنى ئۇلسا ئۇ كىشىگە رەھىمىمنى ئۇلايمەن، كىمكى ئۇزسە، ئۇ كىشىدىن رەھىمىمنى ئۈزىمەن». [بۇخارى رىۋايىتى 5988-ھەدىس].

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان يوللارنىڭ ھەممىسى بىر ئايالدا جۇغلىشىدۇ، ئايال ئانا بولىدۇ، قىز بولىدۇ، ھەدە-سېڭىل بولىدۇ، ئايالى بولىدۇ، ھامما-ھامماچا بولىدۇ، جۇغلاشقان يوللارنىڭ ھەممىسىدىن ئىززەت-ئىكرامغا ئېرىشىدۇ.

ئومۇمەن: ئىسلام ئايالنىڭ شان-شەرىپىنى كۆتۈردى، ئىمان ۋە تائەت-ئىبادەت قاتارلىق نۇرغۇن دىنى ھۆكۈملەردە ئەر بىلەن ئايالنىڭ ئارىسىنى باراۋەر قىلدى. ئاخىرەتلىك جازا-مۇكاپاتتىمۇ باراۋەر قىلدى، ئايالنىڭ ئۆز ئىرادىسىنى ئىپادىلەش، ياخشىلىققا بۇيرۇش، يامانلىقتىن چەكلەش، ئاللاھنىڭ دىنىغا دەۋەت قىلىش ھەققى بولىدۇ. شۇنىڭدەك، مالغا ئىگىدارچىلىق قىلىش، ئېلىش-سېتىش، مىراس ئېلىش، سەدىقە قىلىش، ھەدىيە قىلىش قاتارلىق ھەقلىرىمۇ بولىدۇ. ھېچ كىشىنىڭ ئايالنىڭ مېلىنى ئۇنىڭ رازىلىقىسىز ئېلىۋېلىشى توغرا بولمايدۇ. ئايالنىڭ ئېسىل ياشاش ھەققى بولىدۇ، ھېچ كىشى بۇنىڭغا تاجاۋۇز قىلالمايدۇ، زۇلۇم قىلىنمايدۇ، تەلىم-ئىلىم ئېلىش ھەققى بولىدۇ، بەلكى دىنى تەرەپتىن ئېھتىياجلىق بولىدىغان بىلىملەرنى ئۈگىنىشى ۋاجىب بولىدۇ.

ئايالنىڭ ئىسلامدىكى ھەق-ھوقۇقى بىلەن ئىسلامدىن بۇرۇنقى جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ياكى باشقا تەرەققى قىلغان دەۋرلەردىكى ھەق-ھوقۇقلىرىنىڭ ئارىسىنى سېلىشتۇرغاندا، بىز دېگەن سۆزلەرنىڭ ھەقىقىتى بىلىنىدۇ، بەلكى شۇنى كېسىپ ئېيتىمىزكى: ئايال كىشى ئىسلام تەرىپىدىن ئىززەت-ئىكرام قىلىنغاندەك باشقا ھېچ قانداق بىر دىن ياكى مەدەنىيەت تەرىپىدىن ئىززەت-ئىكرام قىلىنمىدى. بۇ يەردە يەھۇدىلار، پارىسلار ياكى باشقا جەمئىيەتتىكى ئاياللارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا توختالمايمىز، ھەتتا خىرىستىئانلار جەمئىيىتىنىڭمۇ ئاياللارغا تۇتقان پوزىتسىيەسى بەك ناچار ئېدى. لاهوتىيلار: ئايال قۇرۇق جەسەتمۇ ياكى ئۇ روھ بولغان جەسەتمۇ؟ دەپ تەتقىقات ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن ماكۇن يېغىنىدا توپلانغان، ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى: مەريەم ئەلەيھىسسالامدىن باشقا بارلىق ئاياللارنىڭ ھەممىسى روھدىن خالى بولغان جەسەت دېگەن پىكىرگە كەلگەن.

مىلادىيە 586-يىلى پىرانسىيەلىكلەر ئاياللار مەسىلىسى توغرىسىدا قۇرۇلتاي ئۆتكۈزۈپ: ئالاھىدا روھ بارمۇ يوقمۇ؟ ئەگەر ئۇنىڭ روھى بولسا، ئۇ ھايۋانى روھمۇ ياكى ئىنسانى روھمۇ؟ دېگەن تالاش-تارتىش قىلىپ ئاخىرىدا ئۇلارنىڭ قارارىدا: ئايال دېگەن ئىنسان بولسىمۇ لېكىن ئۇ پەقەت ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىلىش ئۈچۈن يارىتىلغان دېگەن قارارنى چىقارغان.

ئەنگىلە پارلامېنتى "ھىنرى سەككىزىنچى" نىڭ دەۋرىدە قارار چىقىرىپ ئايالنى نىجىس، پاك ئەمەس دەپ "ئىنجىلنىڭ ئەھدى جەدىد" تومىنى ئوقۇشتىن چەكلىگەن.

ئىنگىلىس قانۇنىدا ھەتتا 1805-يىللىرىدىمۇ ئەر كىشى ئۆزىنىڭ ئايالىنى ساتسا بولىدۇ دېيىلگەن، ئايالنىڭ باھاسىنى ئالتە بىنسات قىلىپ بېكىتكەن.

يېڭى دەۋىردە ئايال ئون سەككىز ياشقا توشقاندا ئائىلە تۇرمۇشىغا پۇل ھازىرلاش ئۈچۈن ئۆيىدىن چىقىرىلاتتى، ئەگەر ئۆيىدە

قالىمەن دېسە، ئاتا-ئانىسىغا ئۆزى ياشىغان ياتاق ئۆيىنىڭ كىراسىنى، يېگەن، ئىچكەن ۋە كىيىملىرىنى يۇغاننىڭ ھەققىنى ئۆتەيتتى. [“ھىچقا قايتىش” ناملىق ئەسەر 2-توم 47-56-بەتلەرگە قارالسۇن].

بۇنى قانداقمۇ ئاياللارغا ياخشىلىق قىلىش، ئېھسان قىلىش، ئىززەت-ئىكرام قىلىش ۋە خىراجەت قىلىپ بىرىشكە بۇيرىغان ئىسلام بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولسۇن؟!

ئىككىنچى: ئەمما زامانلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ ھەق-ھوقۇقلارنىڭ ئۆزگىرىشىگە كەلسەك، بۇ ئەسلى پىرىنسىپى ۋە نەزەرىيىسى ھېچ ئۆزگەرمىدى، ئەمما بۇنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش جەھەتتە ھەقىقەتەن ئىسلام ئالتۇن دەۋرىدە مۇسۇلمانلار رەببىنىڭ قانۇن-پىرىنسىپلىرىنى ھاياتىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىگە ئەمەلىيلەشتۈرەتتى. ئانىغا ياخشىلىق قىلىش، ئايالىغا، قىزىغا، ھەدە-سېڭىللىرىغا ۋە ئومۇمى ئاياللارغا ئېھسان قىلىش قاتارلىق ئىشلارنى تولۇق ئادا قىلاتتى. ئىنسانلارنىڭ دىنى ئېتىقادى ئاجىزلىشىپ سۇسلاشقانسىرى ئۇلارنىڭ بۇ ھەق-ھوقۇقلارنى ئادا قىلىشىمۇ كەمچىللىك كۆرۈلۈشكە باشلىدى، لېكىن قىيامەتكىچە ئاللاھنىڭ دىنىغا ئەمەل قىلىدىغان ۋە شەرىئەت ھۆكۈملىرىنى ئەمەلىيلەشتۈرىدىغان بىر جامائەت مەۋجۇت، ئۇلار ئاياللارنىڭ ھەق-ھوقۇقىنى ئادا قىلىش ۋە ئۇلارنى ئىززەت-ئىكرام قىلىشتا ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىدۇر.

بۈگۈنكى كۈندە نۇرغۇن مۇسۇلمانلارنىڭ دىنى-ئېتىقادى ئاجىزلىغان بولسىمۇ، بەزى ئىنسانلار تەرىپىدىن زۇلۇم قىلىنىپ، ئېتىبارسىز قارىلىپ، بەزى ھەق-ھوقۇقلىرى تولۇق ئادا بولمىسىمۇ لېكىن ئايال ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى ئانىلىق، قىزلىق، ئاياللىق ۋە ھەدە-سېڭىللىقتىن ئىبارەت ئالى ماقامدا تۇرىۋاتىدۇ، ھەر كىشى ئۆزىنىڭ قىلمىشىدىن سوئال قىلىنىدۇ.

ئاللاھ تائالا ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچىدۇر.